

## Wstęp

Szanowni Państwo, mając na uwadze dobro jednostki, społeczeństwa, praktykę pedagogiczną, społeczną aktywność pragniemy Państwu zaproponować publikację *„Myśleć o społeczeństwie. Teoria i praktyka w pedagogicznym i społecznym działaniu”*. Naszym zamiarem była wierność naczelnemu postulatowi przyświecającemu praktyce i teorii. Jak pisze Andrzej Radziejewicz-Winnicki: „Decyduje on o jedności działania w obszarze nauk humanistycznych, jakim pozostaje istota uspołecznienia każdej dziedziny nauki oraz wiarygodnym i aktywnym jego kontakcie z zewnętrznym otoczeniem. Taka wiedza powinna być dostępna w szerokim zakresie (w postaci badań i refleksji) szerokim kręgom osób przejawiających określone potrzeby poznawcze i intencje prospołeczne działania” (A. Radziejewicz-Winnicki, 2008, s. 113), w każdym czasie, a w szczególności w okresie dynamicznych przeobrażeń. Zygmunt Bauman określa współczesność poprzez „Płynne życie” i płynną nowoczesność” jako zjawiska blisko spokrewnione (Z. Bauman, 2007, s. 5). Według opinii cytowanego Autora społeczeństwo „płynnej nowoczesności” to społeczeństwo, w którym warunki działania ulegają zmianie, zanim sposoby działania zdążą zakrzepnąć w zwyczajowych i rutynowych formułach. Płynność życia i płynność społeczeństwa zasilają się i wzmacniają wzajemnie. Płynne życie, podobnie jak płynne społeczeństwo, nie potrafi zbyt długo zachowywać swego kształtu ani utrzymać stabilnego kursu (Z. Bauman, 2007, s. 5). Zapewne cechą charakterystyczną społeczeństwa „płynnej nowoczesności” jest dynamika przemian, która obejmuje swoim zasięgiem wszystkie sfery życia człowieka, która niesie jak pisze Tadeusz Lewowicki „zarówno odwieczne, jak i nowe zagrożenia. Nasilają się tendencje nacjonalistyczne, konflikty społeczne. Nierzadkie są wybuchy nietolerancji (...). Obawą napawa upowszechnianie się rozmaitych patologii życia społecznego, z lekiem patrzymy na zniszczenia towarzyszące współczesnej cywilizacji” (T. Lewowicki, 1999, s. 391). Rozmiar tych odwiecznych i nowych zagrożeń jest duży. Spotęgowany przez media może sprawiać wrażenie, że tylko zagrożenia, zjawiska patologii stały się imperatywem współczesnej jednostki na życie. Jednak „Podstawowe zagrożenia, dostrzegane wyzwania i nadzieje, spodziewane szanse, które niesie współczesność i które łączymy z niepodległą przeszłością są wspólne edukacji i pedagogice. Są to m.in. nadzieje na pokojowe współlistnienie i współpracę państw i społeczeństw, na demokrację, postęp w zakresie ochrony zdrowia i środowiska życia człowieka, lepsze warunki życia i korzystania z dóbr stanowiących wytwór cywilizacji” (T. Lewowicki, 1999,

s. 39) . Współczesny czas współczesna doba nastawiona jest na działanie, na poszukiwanie, rozwiązań, zmian jakościowych w funkcjonowaniu wszystkich dziedzin życia społecznego, również w życiu pedagogicznym, a co zatem idzie, wszelkich form i poziomów edukacji i praktyki pedagogicznej. Wydaje się konieczne skierowanie wszelkich możliwych aktywności, w tym dyskursu pedagogicznego wokół teorii i praktyki pedagogicznej. Działanie to pozwoli na uznanie refleksji, diagnozy, oceny i analizy pedagogicznej, w kontekście odpowiedzialności społecznej, czynników ją warunkujących, które mogą/powinny stać się przyczynkiem do prognozowania, a następnie podejmowanych trafnych decyzji dotyczących pedagogicznego i społecznego działania, z którymi związana jest opieka, pomoc społeczna, praca socjalna jako tradycyjnymi przedmiotami zainteresowań pedagogiki. Współczesny pedagog powinien być przygotowany na rozwiązywanie różnorodnych problemów człowieka funkcjonującego w społeczeństwie wielokulturowym, w ponowoczesności, z uwzględnieniem bagażu własnych doświadczeń socjalizacyjnych. Jak pisze Bogusław Śliwerski: „Być pedagogiem to przecież także w jakiejś mierze sprawowanie delegowanej przez rodziców czy społeczeństwo władzy „nad rządem dusz ludzkich” (B. Śliwerski, 2011, s. 77).

Prezentowana praca składa się z trzech części/rozdziałów. Pierwszy został zatytułowany – „Wybrane problemy funkcjonowania współczesnego człowieka”, drugi – „Dylematy współczesnej pracy socialnej”, natomiast trzeci – „Problemy współczesnej rodziny”. W opinii redaktorów naukowych zaproponowane tytuły i przedstawione treści rozdziałów w części pierwszej, drugiej jak i trzeciej oddają istotę proponowanej problematyki zagadnień. Każdy z nich składa się ze wstępu/wprowadzenia, podrozdziałów, a po podsumowaniu/zakończeniu, wnioskach każdego tekstu wskazano użytą w nim literaturę. Przedstawiona poniżej, wyjątkowo skrótowo, tematyka artykułów ma na celu zainteresowanie Szanownego Czytelnika prezentowaną problematyką.

**Część pierwszą:** *Wybrane problemy funkcjonowania współczesnego człowieka* otwiera artykuł ks. profesora Czesława Cekiery: *Człowiek w świecie uzależnień*. Zawarta, teza, iż „Człowiek uzależniony w świecie współczesnym stanowi poważny problem społeczny, medyczny, psychologiczny i pedagogiczny”. Uzależnienie od środków psychotropowych i od aktywności (hazard, gry komputerowe) oraz od środków audiowizualnych (komputer, TV, komórka) stanowią poważne zagrożenie dla zdrowia, i życia” nie brzmi optymistycznie. Jednak wskazania do działań profilaktycznych osadzonych w środowisku rodzinnym, szkoły na wartościach wyższych jest dobrą prognozą do przeciwdziałania patologiom. Teoretyczno-praktyczne implikacje nowej analizy instytucjonalnej i jej przydatność w ocenie skutków transformacji prezentuje Iwona Wagner. Autorka zwraca uwagę

na problem analizy instytucjonalnej jako jeden z kierunków badań różnych typów ładu społecznego i jego zmian instytucjonalnych. W wielosektorowej polityce społecznej ogromną rolę odgrywają organizacje społeczne, pozarządowe, które nazywamy organizacjami „trzeciego sektora”. Bez ich działalności trudno sobie dzisiaj wyobrazić realizację polityki społecznej. To one wspierają państwo, aktywizują społeczności lokalne, o czym pisze Andrzej Gołębiowski w artykule Rola organizacji pozarządowych w procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego. Aktywność społeczności lokalnych w działaniu non profit uwidacznia się również w budowaniu bezpieczeństwa mieszkańców we współdziałaniu w obszarze prewencji policji w środowisku ryzyka, co prezentują Magdalena Pędziwiatr i Kazimierz Wojnowski w tekście *Bezpieczeństwo mieszkańców w prewencji policji w środowisku ryzyka*. W ujęciu bezpieczeństwa iż jest „pierwotną egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych, wreszcie państw” (R. Kuźniar, 1996) „jest naczelną potrzebą człowieka i grup społecznych, a zarazem ich najważniejszym celem” (J. Stańczyk, 1996, s. 18) dostrzegam uniwersalizm odnoszący się zarówno do jego wymiarów jak i kategorii. Praca daje poczucie bezpieczeństwa. Bezrobocie to jeden z podstawowych składników warunkujących bezdomność, jeden z najbardziej jaskrawych przejawów wykluczenia społecznego i marginalizacji, na co zwraca uwagę Marek Walancik w artykule: *Wokół problemów wykluczenia i marginalizacji społecznej w Polsce*. Artykuł zawiera przegląd wybranych problemów związanych ze współczesnymi przejawami wykluczenia i marginalizacji. Autorzy dokonują prezentacji zjawiska ubóstwa społecznego jako przejawu nierówności społecznych, bezrobocia, zwracając uwagę iż jest jednym z najbardziej znaczących składników, które w istotny sposób warunkują zjawisko patologii życia społecznego, bezdomność jako jednego z najbardziej dramatycznych przejawów wykluczenia społecznego i marginalizacji społecznej jako przejawu ograniczonych możliwości korzystania z powszechnie dostępnych dóbr i form życia zbiorowego. Czy orientacja seksualna może być powodem do nierówności społecznej, marginalizacji i wykluczania? O tych i innych problemach wynikających z orientacji mniejszościowych w Republice Czeskiej pisze w zakończeniu pierwszej części Zdeňka Vaňková.

**Część druga** otwiera artykuł Kazimierzy Wódcz, która stawia tezę: Czy w tej nowej rzeczywistości jest miejsce na pracę socjalną? Jak sama Autorka pisze w podsumowaniu: zapewne jest. „Kryzys finansów publicznych i znaczne redukcje wydatków na pomoc społeczną postawiły przed pracownikami socjalnymi, działającymi w środowiskach najbardziej upośledzonych i pozbawionych realnych możliwości wyjścia z trudnej sytuacji poważne dylematy etyczne, emocjonalne, profesjonalne” (K. Wódcz, 2014).

Doceniając rolę trzeciego sektora należy podejmować debatę, kontynuować badania i wzmocnić decyzyjność w zakresie profesjonalizacji działalności pracy socjalnej. Niewątpliwie w tym społecznym działaniu, zauważają Dita Baczała i Jacek Bleszyński jak ogromną rolę odgrywają kompetencje zawodowe. W ocenie Autorów „stanowią obecnie jeden z podstawowych atrybutów wykonywanego zawodu. Są wszystkim, co pracownik wie (wiedza), rozumie (umiejętności), potrafi wykonać (kompetencje społeczne) na danym stanowisku pracy. Najbardziej popularny podział kompetencji zawodowych to ich dzielenie na: miękkie i twarde”. Spośród ogromu problemów społecznych to bezrobocie wśród młodych ludzi jest poważnym problemem społeczno-ekonomicznym, o czym snuje swoje rozważania Jaroslava Kmeová. Jak zauważa Autorka jest to problem nie tylko Republiki Słowacji czy krajów Europy Środkowo-Wschodniej, bezrobocie ludzi młodych staje się problemem globalnym. Powyższa sytuacja prowadzi w prostej drodze do wykluczenia i marginalizacji, na co zwraca uwagę Krzysztof Linowski w artykule *Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu w ramach projektów unijnych*. W powyższej sytuacji zdecydowana większość krajów, w tym Unia Europejska w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, „przekazuje środki na realizację różnorodnych działań, które w sposób realny mogłyby przeciwdziałać tym niekorzystnym zjawiskom oraz pomagać tym osobom i grupom społecznym w wychodzeniu z sytuacji zagrożenia wykluczeniem społecznym bądź pozostającym na marginesie życia społecznego” (K. Linowski, 2014).

**Część trzecia** poświęcona została problemom współczesnej rodziny. Blahoslav Kraus dokując prezentacji zmiany społecznej i współczesnego społeczeństwa, do istotnych wyznaczników współczesności zalicza między innymi: tempo życia – wyścig człowieka z samym sobą, pokoleniowe problemy – zerwanie z tradycją, sytuację ekologiczną, informacyjną eksplozję, globalizacyjne tendencje, relacje interpersonalne. Jak pisze Autor Byłoby naiwnością sądzić, że rodzina w takim układzie pozostaje bez odpowiedzi i wpływu na tak dynamiczną zmianę. W szczególny sposób dostosowuje się do zmiany, ale również ją inicjuje. Życ w prawdzie, czy zatajać fakt adopcji przed dzieckiem? Złożony problem prawdy o pochodzeniu dziecka w rodzinie adopcyjnej w kontekście wartości rodziny adopcyjnej zaprezentowały Elżbieta Wulbach i Irena Lewicka. To problem nie tylko filozoficzny, a nade wszystko etyczny, ale także prawny, wymagający szczegółowych unormowań prawnych, a w rzeczywistości przestrzegania przyjętych zasad, o których pisze Beata Skwarek.

Dynamiczne przemiany w sferze gospodarczej, społecznej, ale także kulturowej przyczynią się do zaniku wielu tradycji, które były treścią prze-

kazu międzypokoleniowego. To właśnie te tradycje stają się istotnym czynnikiem kształtującym tożsamość lokalną poszczególnych społeczności. Szczególna rola przypada tradycji religijnej, która stanowiła w przeszłości, istotny element socjalizacji i wychowania, będąc nośnikiem wartości, które integrowały rodzinę, społeczności lokalne. O tym, że w dalszym ciągu rodzina stanowi istotny czynnik przekazu tradycji religijnej na przykładzie kultu świętego Rocha pisze Małgorzata Strzelec. Niewątpliwie złożona jest rola rodzicielstwa zastępczego w systemie pomocy dziecku i rodzinie. Zauważa się tutaj „zmiany jakie zachodzą w rodzinie w wyniku przyjęcia dziecka częściowo lub całkowicie pozbawionego opieki rodzicielskiej (...), oraz „wpływ biografii dziecka na jego funkcjonowanie i proces adaptacji w nowym systemie rodzinnym” (M. Zajac, 2014). Nowa sytuacja jaka powstaje rodzi trudności i obciążenia dla poszczególnych członków rodziny. W rodzinie zastępczej nieprzygotowanej na taką sytuację mogą powstać kryzysy, może pojawić się obniżenie jakości jej życia co prezentuje Magdalena Zajac.

W prezentowanej monografii przedstawimy wybraną problematykę występującą w Polsce i w krajach sąsiedzkich (Republika Czeska i Słowacja). Autorzy świadomi, iż nie są w stanie przedstawić wszystkich problemów z szerokiego spektrum, zaprezentowali wybrane jako istotne dla dalszych rozważań. W opinii autorów tomu proponowana tematyka i stanowiska mogą stać się atutem monografii, ukazują bowiem złożony, wieloczynnikowy/ wielopłaszczyznowy problem między *teorią a praktyką w pedagogicznym i społecznym działaniu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*. Kończąc powyższe rozważania pragniemy wszystkim Osobom, które przyczyniły się do powstania publikacji złożyć wyrazy uznania i podziękowania.

Marek Walancik  
Blahoslav Kraus

*Dąbrowa Górnicza, Hradec Králové, 15 czerwca 2014 roku*

### **Literatura:**

- Bauman Z. (2007), *Płynne czasy: życie w epoce niepewności*. Warszawa Wydawnictwo Sic!
- Lewowicki T. (1999), *Pedagogika wobec nadziei i zagrożeń współczesności: próba diagnozy i określenia zadań*. (w:) Gnitecki J., Rutkowiak J. (red.), *Pedagogika i edukacja wobec nadziei i zagrożeń współczesności, Materiały z III Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego*. Warszawa

- Poznań. Polskie Towarzystwo Pedagogiczne.
- Linowski K. (2014), *Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu w ramach projektów unijnych*, w prezentowanej monografii.
- Kuźniar R. (1996), *Po pierwsze bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita”.
- Śliwerski Ś. (2011), *Pedagogika jako kierunek kształcenia w kontekście zmian i reform w szkolnictwie wyższym*, (w:) J. Kostkiewicz, A. Domagała-Kręcioch, M.J. Szymański, (red.), *Szkoła wyższa w toku zmian. Diagnozy i konstatacje*, Warszawa – Poznań, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Radziewicz-Winnicki A. (2008), *Pedagogika społeczna w obliczu realiów codzienności*, Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Stańczyk J. (1996), *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa, ISP PAN.
- Wódz K. (2014), *Praca socjalna w sprywatyzowanym świecie – dylematy profesjonalizmu* w prezentowanej monografii.
- Zajac M. (2014), *Kryzys rodziny zastępczej wynikający z niepowodzeń wychowawczych*, w prezentowanej monografii.